

Vastaukset valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston opetusministeri Henrikssonin kuulemisessa esittämiin lisäkysymyksiin

Kansainvälistä tai tilapäistä suojelua hakevien ja paperittomien lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen

Kansainvälistä suojelua (turvapaikkaa) hakevalla lapsella tarkoitetaan ulkomaalaista lasta, joka on hakenut kansainvälistä suojelua ulkomaalaislain (301/2004) 95 §:n mukaisesti. Tilapäistä suojelua hakevalla tai saavalla lapsella tarkoitetaan puolestaan ulkomaalaislain 109 §:ssä tarkoitettua suojelua hakenutta tai saanutta ulkomaalaista lasta. Ilman oleskeluoikeutta olevalla eli paperittomalla lapsella tarkoitetaan lasta, jonka oleskeluoikeus Suomessa on ulkomaalaislain 40 §:n mukaisesti päättynyt.

Kansainvälistä suojelua hakevien ja ilman oleskeluoikeutta olevien lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen

Kunnan velvollisuudesta järjestää varhaiskasvatusta asumisen ja oleskelun perusteella säädetään 1.9.2018 voimaan tulleessa varhaiskasvatustalain (540/2018) 6 §:ssä. Varhaiskasvatusta tulee pääsääntöisesti järjestää lapsille, joilla on kotikunta kyseisessä kunnassa. Varhaiskasvatustalain 6 §:n 1 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta lapselle, jonka kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on. Edelleen pykälän 2 momentin mukaan kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta lapselle, joka asuu kunnassa huoltajiensa työn, opiskelun, sairauden tai vastaavien syiden vuoksi, vaikka lapsella ei ole Suomessa kotikuntaa tai lapsen kotikunta on kotikuntalain perusteella toinen kunta. Pykälän 3 momentin mukaan kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa kunnan on huolehdittava varhaiskasvatuksen järjestämisestä muullekin kunnassa oleskelevalle lapselle kuin kunnan asukkaalle.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 25 §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalla, tilapäistä suojelua saavalla ja ihmiskaupan uhrilla, jolla ei ole kotikuntalaissa tarkoitettua kotikuntaa Suomessa, on oikeus saada sosiaalipalveluja, jos sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi ne välttämättömiksi sinä aikana, jona henkilö on oikeutettu vastaanottopalveluihin tai jona hän on auttamisjärjestelmässä. Lain 7 §:n mukaan valtio korvaa tästä toiminnasta aiheutuvat kustannukset valtion talousarvion rajoissa.

Ennen varhaiskasvatuksen hallinnonalasiirtoa kyseinen sääntely koski myös varhaiskasvatusta, joka oli vanhassa sosiaalihuoltolaissa (710/1982) tarkoitettu sosiaalipalvelu. Hallinnonalasiirtoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 159/2012 vp) todetaan, ettei esityksen tarkoituksena ollut muuttaa kuntien järjestämisvelvollisuutta päivähoidon osalta.

Kansainvälistä suojelua hakevien lasten, esimerkiksi vastaanottokeskuksissa olevien lasten, oikeus varhaiskasvatukseen on ollut jossain määrin tulkinnanvarainen. Lisäksi on tulkinnanvaraista, onko kunnan järjestettävä varhaiskasvatusta kunnassa laittomasti maassa oleskelevalle lapselle,

esimerkiksi tilanteessa jossa kielteinen turvapaikkapäätös on saanut lainvoiman, mutta perhe ei ole vielä poistunut maasta.

Oikeuskäytäntöä kunnan velvollisuudesta järjestää varhaiskasvatusta asumisen ja oleskelun perusteella on niukasti. Vuonna 2017 antamassaan ratkaisussaan Helsingin hallinto-oikeus linjasi (päätös 17/0239/6), että vastaanottokeskuksessa olevan turvapaikkaa hakevan henkilön lapsilla ei ollut oikeutta päästä varhaiskasvatukseen, eikä kunnalla ollut velvollisuutta järjestää varhaiskasvatusta. Perustelussa hallinto-oikeus totesi, että varhaiskasvatusta ei ole pidettävä sosiaalihuoltolain mukaisena palveluna eikä vastaanottokeskuksella ollut velvollisuutta järjestää varhaiskasvatusta. Päätöksessä linjattiin, että kyseessä ei ollut tilanne, jossa varhaiskasvatusta olisi tullut järjestää henkilön kunnassa asumisen tai siihen rinnastettavan oleskelun vuoksi, eivätkä edellytykset varhaiskasvatuksen järjestämiseksi kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa täyttyneet. Ratkaisua voidaan tulkita siten, että vastaanottokeskuksessa asumisessa ei oikeuden mukaan ollut kyse sellaisesta asumisesta tai oleskelusta kunnan alueella, joka varhaiskasvatustilain mukaan velvoittaisi järjestämään varhaiskasvatusta. Päätös ei kuitenkaan ota tarkemmin kantaa tekijöihin, jotka liittyvät varhaiskasvatuksen järjestämiseen olosuhteiden niin vaatiessa.

Turvapaikkahakemuksen käsittelyn aikana mm. vastaanottokeskuksissa olevien lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen perustuu siis kunnan harkintaan, eikä lapsilla välttämättä ole mahdollisuutta osallistua varhaiskasvatustilain tarkoittamaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa järjestettävään varhaiskasvatukseen. Mainitun Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisun jälkeenkin julkisen vallan tulee tarvittaessa tapauskohtaisesti kokonaisuutena arvioida tarvetta tukea perhettä ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu perustustilain 19 §:n 3 momentin perusteella, vaikka subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen ei syntyisikään. Joissain kunnissa järjestetään avointa varhaiskasvatustoimintaa, johon myös vastaanottokeskuksissa olevat lapset voivat osallistua.

Tilapäistä suojelua hakevien ja saavien lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen

Venäjän hyökkäyssodan alettua EU:n neuvosto teki päätöksen aktivoida ensimmäistä kertaa tilapäisen suojelun direktiivin ((2001/557EY). Päätös tuli voimaan 4.3.2022 ja tästä lähtien myös Suomessa on voitu myöntää tilapäistä suojelua neuvoston päätökseen kuuluvalla ryhmällä eli Ukrainasta sotaa pakeneville.

Tässä tilanteessa oli tarpeen laatia kunnille ohjeita mm. varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen järjestämisestä ukrainalaisille lapsille.

OKM:n ohjeistuksen mukaan tilapäistä suojelua hakevien tai sen piirissä olevien lasten varhaiskasvatuksen järjestämiseen tulee soveltaa varhaiskasvatustilain 6 § 2 ja 3 momenttia. Lain 6 §:n 2 ja 3 momentti turvaavat turvapaikanhakijalapsille tai tilapäisen suojelun piirissä oleville lapsille oikeuden varhaiskasvatukseen laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Näitä edellytyksiä ovat pykälän 2 momentin mukaan huoltajan työskentely, opiskelu, sairaus tai muu vastaava syy. Edelleen 3 momentin mukaan varhaiskasvatus on järjestettävä kiireellisissä tapauksissa tai olosuhteiden muutoin niin vaatiessa. Olosuhteena voidaan opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan pitää EU:n direktiiviin perustuvaa tilapäistä suojelua tai kansainvälistä suojelua. Kuitenkin

järjestettäessä varhaiskasvatusta näille lapsille, on otettava huomioon lain 4 §:n tarkoittama lapsen edun ensisijaisuus ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tulee perustua lapsen tarpeiden yksilölliseen arviointiin. Myös näissä tilanteissa lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen, mutta oikeus on sidottu pykälässä mainittuihin edellytyksiin eikä kunta voi käyttää harkintaa varhaiskasvatuksen järjestämisessä, mikäli lain edellytykset täyttyvät. Lain 6 §:n 2 ja 3 momentti eivät erottele lapsia heidän taustansa mukaan, vaan tältä osin tilapäisen suojelun ja kansainvälisen suojelun piirissä olevia lapsia kohdellaan samalla tavalla kuin muitakin Suomessa asuvia lapsia.

Osalla Ukrainasta saapuneista lapsista on Suomessa kotikunnan omaava perheenjäsen. Nämä lapset saavat automaattisesti kotikuntalain 4 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaisesti kotikunnan ja siten myös rajoittamattoman varhaiskasvatuslain 12 §:ssä säädetyn subjektiivisen oikeuden varhaiskasvatukseen.

OKM kiinnitti ohjeissaan myös huomiota siihen, että kunta on velvollinen antamaan neuvontaa ja ohjausta kunnassa käytettävissä olevista varhaiskasvatuspalveluista.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp)

Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän muuttaminen

Kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain mukaisten nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa esitetään muutettavaksi niin, että jatkossa Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahassa olisi vain yksi vähimmäismäärä, sekä vain yksi laskukaava vähimmäismäärän ylittävälle kuntoutusrahoille. Kuntoutusrahan määrä lasketaan ammatillisen kuntoutuksen ajalta samalle tasolle kuin kuntoutujalle myönnettävä sairausvakuutuslain mukainen sairauspäiväraha, johon hänellä olisi ollut oikeus, jos hän kuntoutuksen alkaessa olisi tullut työkyvyttömäksi. Laki ehdotetaan tulemaan voimaan 1.1.2024.

Lakimuutoksen myötä nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärä laskisi 1.1.2024 alkaen samaan tasoon kuin kuntoutusraha eli 31,99 euroon arkipäivältä. Nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärä on nyt 36,91 euroa arkipäivältä. Muussa kuntoutuksessa vähimmäismäärä on 31,99 euroa arkipäivältä. Käytännössä muutos merkitsisi noin 13 %:n leikkausta. Kuntoutusraha korvaa opintotuen ja -lainan ja on kuitenkin edelleen merkittävästi korkeampi kuin opintotuella ja -lainalla opiskelevan opiskelijan toimeentulo. Kuntoutusraha on perusteltu myös siksi, että kuntoutusta saavalla opiskelijalle ei pääsääntöisesti ole mahdollisuutta opiskelun ohessa työskentelyyn.

Esitys nuoren kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan muutoksista tulevat kuitenkin nuorten ja perheiden kannalta vaikeaan ajankohtaan, koska useita toimeentuloon liittyviä leikkauksia tehdään samanaikaisesti ja niiden yhteisvaikutuksen arvioiminen on vaikeaa.

Rahoitusperusteiden selkeyttäminen ja yhtenäistäminen kuitenkin ovat asian myönteinen puoli, jolloin kuntoutujat ovat yhdenvertaisessa asemassa riippumatta siitä, mitä kuntoutusta henkilö saa. Kuntoutusraha määräytyisi samoilla perusteilla riippumatta siitä, mistä kuntoutuksesta on kyse. Muutos myös yksinkertaistaa kuntoutuksen rahoitusjärjestelmää.

Nuorten kuntoutusrahan ja ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on tukea opiskelua tai työ- ja opiskelukykyä sekä mahdollisuutta valita ammatti tai työ tilanteessa, jossa se on rajoitetumpi vamman tai sairauden vuoksi.

Oppivelvollisuuden laajentamisen myötä kaikki jatkavat perusopetuksen jälkeisiä opintoja 18 vuoden ikään tai kunnes toisen asteen tutkinto on suoritettu. Tämä turvaa työllistymisen edellyttämän koulutuksen kaikille nuorille. Ennen oppivelvollisuuden laajentumista eivät kaikki vammaiset, sairaat tai muuten vahvaa tukea tarvitsevat nuoret hakeutuneet koulutukseen, vaan työkyvyttömyyseläke oli usein tarjottu vaihtoehto. Oppivelvollisuuden laajentumisen myötä myös osatyökykyiset osallistuvat koulutukseen ja työllistyvät sen jälkeen aiempaa paremmin, kun he saavat tarvitsemansa tuen ja tarvittavat erityisjärjestelyt koulutuksen aikana sekä heidän työllistymistään tuetaan. Nuorten kuntoutusraha ja ammatillinen kuntoutus tuovat opiskelijalle tarvittavan taloudellisen turvallisuuden opiskeluun tai ammatin ja työn valintaan tilanteissa, kun toimintakyky on olennaisesti heikentynyt ja on tarve kuntoutukselle. Koulutus ja osaaminen ovat edellytys työmarkkinoille pääsemiseksi. Työllistyminen turvaa myös osatyökykyisen henkilön hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden sekä ehkäisee syrjäytymistä.

Erilaisten nuorten kuntoutustukien tulee olla aina ensisijaisia suhteessa työttömyyseläkkeeseen. Mahdollisuus kuntoutumiseen, opiskeluun sekä työllistymiseen joko avoimille työmarkkinoille tai rajatumpiin ja räätälöityihin työtehtäviin on aina työttömyyseläkettä parempi vaihtoehto niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta. Kuntoutusrahan merkitys on edelleen tärkeä tätä tavoitetta tukeva motivoiva ja mahdollistava tukitoimi eikä esitetty rahoituksen muutos vaikuta merkittävästi kuntoutusrahan tavoitteiden toteutumiseen. Maksuttoman oppivelvollisuuden laajentuminen tukee osaltaan opiskelijoiden opiskelun ja koulutuspolkujen toteutumista.